

Opmerkelijk is dat in de karakteristiek staat dat leerlingen Engelstalig tekstmateriaal zouden moeten bestuderen dat aansluit bij de inhoud van andere leergebieden zoals Mens en maatschappij, Mens en natuur, Kunst en cultuur en Bewegen en sport. Dat staat niet vermeld in de karakteristiek van deze leergebieden.

Ook opvallend in de karakteristiek: het principe 'doeltaal = voertaal' moet zoveel mogelijk worden toegepast. Als raakvlakken met Nederlands worden genoemd lees- en luisterstrategieën en de rol van het Engels in het Nederlands.

FRANS EN DUIJS

De status van Frans en Duits is veranderd: ze worden niet meer in het verplichte kerndeel beschreven. De tweede en derde vreemde taal zijn naar het differentiële deel overgeheveld omdat deze talen niet in de onderbouw van alle onderwijstypen als verplicht vak worden aangeboden. De kerndoelen voor Engels moeten volgens de Taakgroep ook voor Frans en Duits als richtlijn worden aangehouden.

havo/vwo

Voor Frans en Duits geldt: volgens het inrichtingsbesluit van havo en vwo blijven Frans en Duits gehandhaafd als twee verplicht aan te bieden vakken. Dat deze talen nu zijn verplaatst naar het differentiële deel en dat de verplichte urentabel is losgelaten, betekent niet dat deze vakken minder aandacht behoeven.

vmbo kaderberoepsgerichte, gemengde en theoretische leerweg
Ondanks de Europese afspraken om alle leerlingen zo vroeg mogelijk onderwijs in ten minste twee moderne vreemde talen te bieden, wordt voor vmbo het verplichte taalaanbod gereduceerd. Slechts één tweede vreemde taal, namelijk Frans, Duits of een andere taal met vmbo-examenprogramma, bijvoorbeeld Spaans, Italiaans, Fries of Turks, is verplicht voor vmbo kaderberoepsgerichte, gemengde en theoretische leerweg. Vmbo-scholen kunnen een derde vreemde taal aan de leerlingen aanbieden, maar zijn daartoe niet verplicht.

vmbo basisberoepsgerichte leerweg en lwoo-geïndiceerde leerlingen

Leerlingen in dit segment volgen niet verplicht een tweede moderne vreemde taal maar kunnen kiezen uit Frans, Duits of een nieuwe schooltaal als tweede moderne vreemde taal. Daarnaast bepleit de Taakgroep versterking van het praktisch-communicatieve karakter van het talenonderwijs voor deze doelgroep.

De Taakgroep Vernieuwing Basisvorming stelt dat bij ingrijpende verbetering van het aanbod Engels in het primair onderwijs en verbetering van de didactische aanpak (voor talen) in het voortgezet onderwijs, lees

vmbo (alle leerwegen), op termijn wellicht een verplichting van een tweede vreemde taal voor deze doelgroep overwogen kan worden. Dat lijkt een opening naar vergroting van het taalaanbod in het vmbo op termijn. De Taakgroep doet geen uitspraak of aanbeveling wie dat initiatief tot verbetering moet stimuleren, monitoren en evalueren en wiens taak het is om herinvoering van de tweede verplichte taal in het vmbo voor te stellen.

NIEUWE SCHOOLTALLEN

De kerndoelen voor Engels gelden ook voor de nieuwe schooltalen Spaans, Italiaans, Russisch, Turks en Arabisch. Binnen havo en vwo kan de school de nieuwe schooltalen aanbieden als keuzemogelijkheid naast de drie verplichte talen. In de voorstellen voor het differentiële deel staat dat nieuwe schooltalen kunnen worden gekozen in het vmbo als er een vmbo-examenprogramma voor beschikbaar is.

Tenslotte

De kerndoelen zijn richtinggevend. De Taakgroep heeft voorstellen gedaan om het onderwijs in de onderbouw concreet vorm te geven, rekening houdend met de kerndoelen. Deze voorstellen hebben geen wettelijke status: het zijn adviezen. Minister Van der Hoeven heeft de adviezen van de Taakgroep grotendeels overgenomen. Ook de Tweede Kamer staat in grote lijnen achter de plannen, zo bleek tijdens het algemeen overleg van de vaste Kamercommissie dat medio oktober 2004 plaatsvond. Op 1 augustus 2006 gaan de nieuwe regels in. Voor de periode oktober 2004 – 1 augustus 2006 geldt een overgangsregeling.

De 80 miljoen euro die de Taakgroep heeft aangevraagd voor vernieuwing van de onderbouw is niet beschikbaar gesteld: de vernieuwing vindt budgettair neutraal plaats, dus zonder extra geld. ■

NOOT

1. <www.minocw.nl>. Ga naar 'kerndoelen' en vervolgens naar 'primair onderwijs'.

LITERATUUR

Voor de mogelijke gevolgen voor de verschillende talen in de vernieuwde onderbouw, zie ook het artikel 'Talen, kind van de rekening?' door Erwin de Vries in LTM 91(2004)1.

De voorstellen voor kerndoelen primair onderwijs zijn te vinden op <www.minocw.nl/brief2k/2004/doc/8526a.pdf>.

Voor de werkdocumenten van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming zie <www.vernieuwingbasisvorming.nl/>. In januari 2005 stopt de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming en wordt zij opgevolgd door de Projectgroep Onderbouw VO, bestaande uit zes personen. Info op <www.onderbouw-vo.nl>.

Voor informatie over de Expertisegroep Kerndoelen zie <www.leven-detalen.nl>.

Foto: Paul Goossen.

Schrijfplannen, tekstschema's, bouwplannen... de meeste methodes taalvaardigheid Nederlands voor de Tweede Fase staan er vol mee. Het lijkt alsof het vanzelfsprekend is dat dit de beste manier is om goede argumentatieve teksten te leren schrijven. Maar: kent u ze ook? De leerlingen die liever eerst de tekst schrijven en pas daarna de planningsschema's invullen, omdat dat nou eenmaal moet? Marleen Kieft en Gert Rijlaarsdam¹ onderzochten of verschillende schrijfstypen gebaat zijn bij verschillende schrijftaken.

Schrijftaken en schrijfstypen

Marleen Kieft en Gert Rijlaarsdam

Veel docenten merken dat hun leerlingen op verschillende manieren teksten schrijven. Ook wetenschappelijke onderzoeken laten zien dat er verschillende schrijfstypen bestaan. Grofweg valt er een onderscheid te maken tussen ingenieurs en beeldhouders. Ingenieurs pakken een schrijftaak het liefst aan met een soort bouwtekening: zij bepalen de inhoud van de tekst voordat ze beginnen met schrijven en maken daarbij graag gebruik van lijstjes of schema's. Beeldhouders daarentegen heb-

ben het schrijven zelf nodig om op ideeën te komen: zij beginnen met het schrijven van een eerste versie van een tekst en gaan daarna schaven en schrappen, schrijven en herschrijven om tot de uiteindelijke tekst te komen. In principe leidt de ene aanpak niet tot betere teksten dan de andere: beeldhouders en ingenieurs kunnen beide goede teksten te schrijven. Natuurlijk is niet iedere leerling een volledige beeldhouwer of helemaal een ingenieur en zijn er ook mengvormen mogelijk.

Schoolboeken zijn meestal afgestemd op ingenieurs. Toch is het maar de vraag of dit voor alle leerlingen de meest effectieve manier is om teksten te leren schrij-

ven. Voor ons onderzoek maakten we een lessenserie ‘Recensies leren schrijven’ in twee versies: de ene versie aangepast aan beeldhouders, de andere versie aan ingenieurs.² In dit artikel schetsen we de lessenserie en beschrijven we de verschillen tussen de ingenieurs- en de beeldhoudersversie. Vervolgens doen we verslag van de resultaten van een onderzoek naar de leereffecten. Is het inderdaad voor ingenieurs effectiever om de ingenieurslessen te volgen, en voor beeldhouders effectiever om de beeldhouwlessen te krijgen?

De lessenserie

In de lessenserie leren leerlingen recensies te schrijven. In de taalbeheersing wordt een recensie meestal beschouwd als een betoog: er wordt een oordeel gegeven dat beargumenteerd dient te worden. Daarnaast kan het leren schrijven van recensies een bijdrage leveren aan het onderwijs in literatuur en het schrijfvaardigheidsonderwijs.

De lessenserie bestaat uit vijf lessen van 100 minuten. In Figuur 1 ziet u een schematisch overzicht van de onderwerpen die in de lessen aan de orde komen: het formuleren van een kwestie, het bepalen van een standpunt, het schrijven van een inleiding en slot, het geven van informatie, citeren, argumenteren en signaalwoorden. De lessen zijn zo opgebouwd dat in elke les een nieuw onderdeel wordt geïntroduceerd dat daarna in iedere volgende les weer terugkomt. Op die manier wordt de nieuwe kennis steeds geconsolideerd.

	Les 1	Les 2	Les 3	Les 4	Les 5
Kwestie formuleren	+	+	+	+	+
Standpunt bepalen	+	+	+	+	+
Inleiding en slot		+	+	+	+
Informatie geven		+	+	+	+
Citeren			+	+	+
Argumenteren				+	+
Signaalwoorden					+

Figuur 1. Leerinhouden van de vijf lessen ‘Recensies leren schrijven’ (+ betekent: komt voor in de les)

De ‘kwestie’ is een kernbegrip in de lessenserie. Iedere recensie draait om een kwestie, een discussievraag die bij de lezer opkomt naar aanleiding van het verhaal en waar altijd verschillende meningen over mogelijk zijn. Dit heeft als doel dat leerlingen een betogende tekst leren schrijven, in plaats van een sterk informatieve tekst of een tekst die verschillende losse oordeeltjes aaneenrijgt zonder echt de diepte in te gaan. We zullen het begrip kwestie met een voorbeeld illustreren: in de lessenserie staat het verhaal *Aangeboren* van Bart Moeyaert uit de bundel *Broere* (2002). In dit verhaal wordt de ik-persoon, een klein jongetje, in de maling genomen door zijn zes oudere broers: zij maken hem wijs dat het fluiten of toeteren van je oren of het jeuken van je linker- of juist je rechterhand diepere betekenissen hebben die iedereen kent behalve hij. De leerlingen krijgen ook enige achtergrondinformatie over Bart Moeyaert: hij wordt vaak als jeugdboekenauteur beschouwd, maar is het daar eigenlijk helemaal niet mee eens: ‘Ik ben helemaal geen jeugdboekenauteur, ik schrijf gewoon voor wie mij wil lezen. Onderhand ben ik het spuugzat dat er telkens aan me wordt gevraagd of ik nu voor kinderen of volwassenen schrijf. Ik wil niet in een hokje worden gepropt’. Een mogelijke kwestie bij dit verhaal is: ‘Is dit verhaal ook interessant voor volwassenen?’

Twee versies

De ingenieursversie en de beeldhoudersversie verschillen van elkaar op twee hoofdpunten: (1) ideeën krijgen, en (2) het schrijfproces. Er zijn verschillende manieren om ideeën te krijgen om over te schrijven. De beeldhouders krijgen ideeën tijdens het schrijven. Zij hebben het schrijven als denkmiddel nodig. Ingenieurs daarentegen hebben er moeite mee om te beginnen met schrijven als ze nog niet precies weten wat er in de tekst moet komen te staan. Zij genereren nieuwe ideeën door te plannen, puntsgewijs lijstjes te maken of schema’s in te vullen. In de lessenserie wordt aan de verschillen tussen beeldhouders en ingenieurs op dit punt tegemoet gekomen middels een opdracht, na het lezen van het verhaal, waarbij leerlingen vrijuit hun reacties op het verhaal kwijt kunnen en over het verhaal kunnen nadenken. Voor de beeldhouders is er een opdracht ‘vrij schrijven’. Hieronder ziet u de uitleg in les 1 bij deze opdracht.

Een handige manier om na te denken over een verhaal is ‘vrij schrijven’. Vrij schrijven betekent dat je een tijdje lang zo snel mogelijk achter elkaar opschrijft wat je te binnen schiet nadat je het verhaal hebt gelezen, net alsof je tegen iemand praat.

De truc is dat je achter elkaar doorschrijft: stop niet om dingen te verbeteren of te veranderen, alles is goed! Het is helemaal niet erg als je afdwaalt: wie weet leidt dat tot een diep inzicht! Weet je niet meer wat je moet schrijven? Schrijf dan gewoon ‘Nu weet ik niks meer’. Als je maar blijft schrijven, dan schiet je vanzelf wel weer wat te binnen. Vrij schrijven is een soort schrijvend nadenken. Leanne (4 vwo) schreef bij het verhaal *Aangeboren* van Bart Moeyaert bijvoorbeeld: *Hallo, ik ga iets schrijven over ‘Aangeboren’, ik vind het wel een grappig verhaal, ik geloof dat zijn broers het jongetje in de maling nemen, maar ik wist het niet zeker, en hoopte dat ze op het eind in lachen uit zouden barsten, zodat ik zeker zou weten dat ze hem in de maling namen. Misschien hebben ze mij ook wel eens in de maling genomen. Ik heb geen broers of zussen, dus ik ken dat niet echt, ook dat gevoel de kleinste te zijn, en daarom dom. Of nee, mijn ouders deden ook wel eens zo flauw, en dan trapt ik er ook in. Dan waren zij zo’n flauw grapje alweer vergeten, maar dacht ik nog een jaar lang dat bijvoorbeeld een bepaald verkeersbord betekende dat er geen raketten mochten landen [...].*

Als hulpmiddel om over het verhaal na te denken en op ideeën te komen is er voor de ingenieurs een andere opdracht: een denkschema. Een voorbeeld van een denkschema staat hieronder afgedrukt. Het schema is (deels) ingevuld door Jonathan:

Wat me opviel:

Dat het verhaal met een beetje humor is geschreven

...

...

Wat ik me afvraag:

Hoe oud zou deze jongen zijn?

...

...

Dit (deel van het) verhaal doet me denken aan:

In films zie je ook vaak dat kleinere kinderen van alles wordt wijsgemaakt, bijvoorbeeld dat spoken bestaan

...

...

Het tweede punt waarop de lessen van elkaar verschillen, is het schrijfproces bij het schrijven van de recensie. In de beeldhouderslessen kiezen leerlingen op basis van de vrij schrijf-opdracht een kwestie, schrijven een eerste

denkversie, kijken aan de hand van een lijstje criteria kritisch naar hun tekst en schrijven daarna de definitieve recensie. In de ingenieursversie vullen de leerlingen eerst een planningsschema in, bekijken dat kritisch aan de hand van enkele criteria, en schrijven daarna de definitieve recensie. Doordat er steeds een moment van kritisch kijken naar de eigen planning of eerste versie is, kunnen leerlingen hun natuurlijke schrijfstijl optimaliseren. De criteria vormen samen een checklist; ze passen bij het element dat in die les aan de orde is (zie Figuur 1); gaat de les over inhoud en slot, dan komen aantrekkelijkheid van inleiding en slot aan bod en het informatieve gehalte van de inleiding: de introductie van het verhaal en de kwestie. Omdat er per les nieuwe leerstof wordt aangeboden, wordt het lijstje steeds completer.

Onderzoeksofzet

Om vast te kunnen stellen of het voor de schrijfvaardigheid van leerlingen inderdaad beter is als ingenieurs ingenieurslessen maken en beeldhouders beeldhouderslessen maken, hebben we een onderzoek opgezet. 113 leerlingen uit vijf vierde klassen van een school in Amsterdam (havo en vwo) gingen in de les met de werkboekjes aan de slag. Leerlingen werden aselekt toegewezen aan een van beide versies en zodoende waren beide versies evenwichtig verdeeld over alle klassen. Iedere les kregen de leerlingen een nieuw werkboekje, waar ze voor het grootste deel zelfstandig in konden werken.

Om vast te kunnen stellen in welke mate een leerling trekken vertoont van een beeldhouwer of een ingenieur, hebben we de leerlingen gevraagd een vragenlijst over hun manier van schrijven in te vullen. De vragenlijst bestond uit een lijst uitspraken over reviseren en plannen. Leerlingen kruisten aan of ze het meer of minder met de uitspraak eens waren. Een paar voorbeelden: ‘Ik maak altijd eerst een schema voordat ik begin met schrijven’ of ‘Ik herschrijf mijn teksten meestal wel een of meerdere keren’. Iedere leerling kreeg een score voor reviseren (beeldhoudersscore) en een score voor plannen (ingenieurscore).

Om de leerwinst te kunnen bepalen, schreven de leerlingen twee toetsrecensies: één voordat de lessenserie begon en één aan het eind van de lessenserie. Zowel de voortoets als de slotrecensie werden door beoordelaars gescoord op de kwaliteit van de argumentatie en de kwaliteit van de kwestie.

Resultaten

In Figuur 2 ziet u de resultaten voor schrijfvaardigheid samengevat. Er zijn drie groepen leerlingen te onder-

scheiden: er is een grote middengroep (54%) van leerlingen die laag noch hoog scoren op de twee schalen. Voor deze leerlingen maakt het niet uit welke lessen ze volgen.

De tweede groep bestaat uit de leerlingen die midden of hoog scoren op de ingenieursschaal en midden of hoog scoren op de beeldhouwersschaal (circa 26%). Dit zijn kennelijk leerlingen met een uitgesproken schrijfstijl, hetzij met de nadruk op plannen, hetzij gericht op reviseren. Er zijn ook leerlingen die zowel veel plannen, als veel reviseren. Al deze leerlingen leren het meest van de ingenieurslessen.

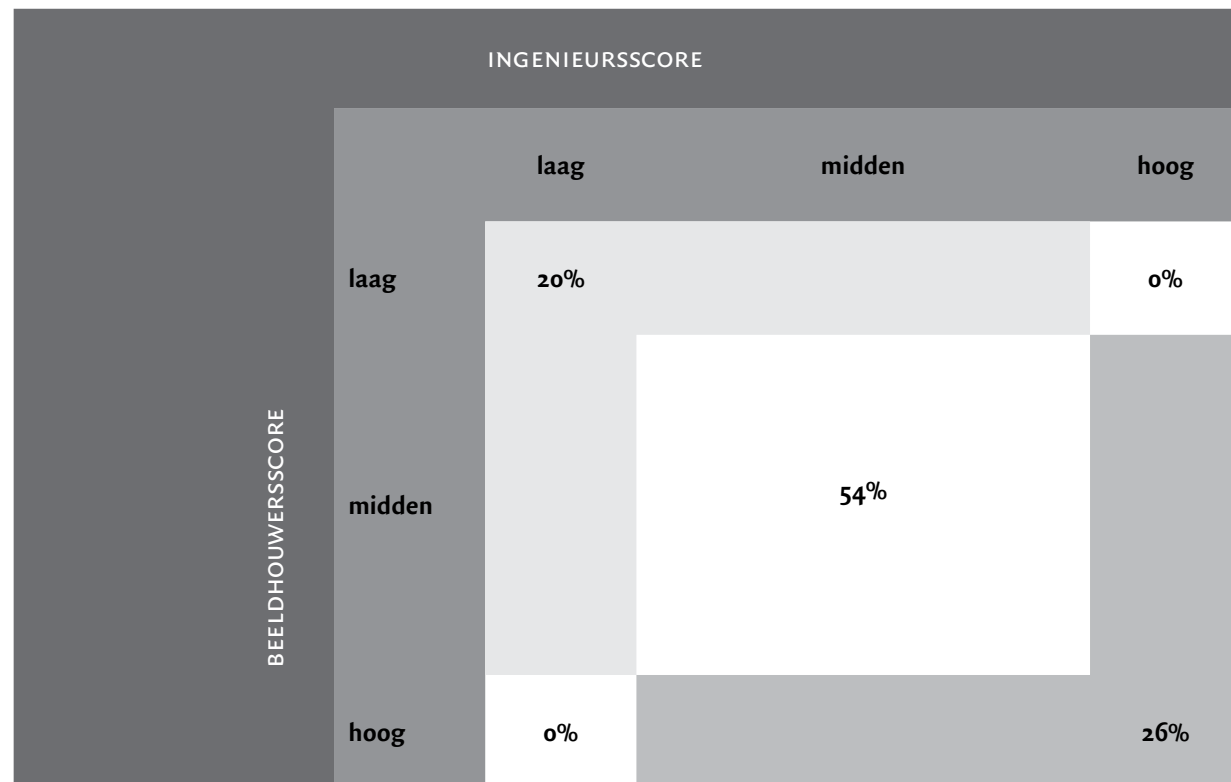
De derde groep (circa 20%) heeft blijkbaar nog geen uitgekristalliseerde schrijfstijl: zij scoren laag tot midden op de ingenieursschaal en laag tot midden op de beeldhouwersschaal. Zij kunnen het beste de beeldhouwerslessen volgen.

Uit de figuur blijkt verder dat het percentage leerlingen dat volledig beeldhouwer is (dus alleen maar reviseert en niet plant) verwaarloosbaar klein is. Hetzelfde geldt voor het aantal leerlingen dat volledig ingenieur is (dus alleen maar plant en niet reviseert): ook dat percentage is te verwaarlozen.

We begonnen dit artikel met een verwijzing naar de bouwplannen, stappenplannen en planningsschema's die leerlingen in de meeste taalmethodes voorgeschoteld krijgen. Op basis van dit onderzoek kunnen we enige nuance aanbrenge in deze manier van schrijfvaardigheidsinstructie. Immers: niet voor alle leerlingen blijkt het handig te zijn om eerst te plannen in schema-vorm en daarna te schrijven. Voor leerlingen in havo/vwo 4 die nog geen duidelijke schrijfstijl hebben ontwikkeld, is het beter om ze eerst een denkversie te laten schrijven en die eerste versie vervolgens grondig te laten reviseren. Voor de middengroep zou kunnen gelden dat leerlingen kunnen kiezen welk type lessen ze willen volgen. Zo blijkt dat met het aanbieden van één route, een kwart van de leerlingen niet optimaal bediend wordt. Met een aantal kleine aanpassingen zijn er twee routes en wordt de hele klas bediend. ■

NOTEN

1. Marleen Kieft en Gert Rijlaarsdam werken aan het Instituut voor de Lerarenopleiding (UvA) aan een project rondom het integreren van schrijfvaardigheid en literatuur.
2. U kunt de lessen opvragen via e-mail: <marleen@ilo.uva.nl>.

Percentage van de leerlingen dat beter af is met de beeldhouwerslessen
 Percentage van de leerlingen dat beter af is met de ingenieurslessen

Figuur 2. Resultaten voor schrijfvaardigheid.

Farouzan Mohammadi van het Nova Collegeen haar Zweedse gesprekspartner. Foto: Ronald Theuns.

Videoconferencing op het Nova College

Leerlingen van het Nova College in Hoofddorp onderhouden contacten met tweede-taalleerders in een ander land van Europa. Ze zien en spreken elkaar via een op de computer gemonteerde mini webcam van nog geen 50 euro. Zo oefenen Europese leerlingen hun gespreksvaardigheid. Hun beloning is het besef dat het leren van een taal ergens voor dient. Videoconferencing Europe is gestart in 2002 en wordt ondersteund door de EU met een Grundtvig 2 - subsidie.

John Daniëls

Het Nova College <<http://www.novacollege.nl/>> is een Regionaal Opleidingen Centrum met 22 vestigingen in Haarlem en omstreken. Het telt ruim 14.000 leerlingen. De vestiging Hoofddorp heeft een afdeling vavo. Dat staat voor voortgezet algemeen volwassenenonderwijs. Het vavo herbergt de opleidingen vmbo theoretische leerweg, havo en vwo en biedt volwassenen maar ook jongeren de kans een diploma te behalen, een taal te leren of op andere gebieden de algemene ontwikkeling te vergroten.

De videoconferenties vinden plaats op de vavo-afdeling van de school. Carla Leemans, opleidingsmanager vavo, is de promotor van deze praktische manier van taalverwerving. Zij onderhoudt ook de contacten met de partnerscholen in België, Frankrijk, Noorwegen, Spanje en Zweden en roostert de docenten vrij om deel te kunnen nemen aan de jaarlijkse voorbereidende conferen-

tie in steeds een ander deelnemend gastland. De aan het project deelnemende talentdocenten krijgen enkele taakuren. Zonder de inbreng van een functionaris op schoolleidingsniveau komen dit soort internationale projecten niet van de grond.

Afspraken

Het Europees Platform subsidieert de jaarlijkse voorbereidende conferentie. De docenten van de deelnemende scholen maken dan afspraken over de videoconferenties van het nieuwe schooljaar. Op de websites van de scholen staat een Engelstalig protocol dat ook de voor dat jaar bedachte onderwerpen vermeldt. Bovendien kunnen de gekoppelde scholen aangeven welke dagen hun voorkeur hebben. Zijn deze vastgesteld, dan overleggen de scholen daarna over het tijdstip van de gesprekken. Er zijn enkele gespreksronden, die elk niet langer dan 15 minuten duren. Er doen steeds drie leerlingen mee: één spreker en twee die aantekeningen maken, bestemd voor de klassikale nabespreking. In